

IV.
PIO XII.
RADIO-PORUKA
UPUĆENA CIJELOM SVIJETU NA BADNJAK
24. PROSINCA 1944.

ŠESTI RATNI BOŽIĆ

Pojavila se dobrostivost i čovjekoljublje Boga Spasitelja našega.¹ Već po šesti put, od početka užasnoga rata, sveta božićna liturgija pozdravlja tim riječima što odišu vedrim mirom dolazak Boga Spasitelja među ljude. Skromna i jadna betlehemska kolijevka privlači k sebi neiskazanom privlačnošću misao svih vjernika.

U dubini pomućenih, ucviljenih, potištenih srdaca silazi snažna bujica svjetla i radosti i sve ih zahvaća. Vedro se podižu spuštenu čela, jer je Božić blagdan ljudskog dostojanstva, blagdan »čudesne zamjene, po kojoj je Spasitelj ljudskog roda uzeo tijelo i udostojao se roditi od Djevice i svojim nas dolaskom obdario svojim božanstvom«.²

No naš pogled spontano prelazi s osvjetljenog Djeteta iz jaslica na svijet oko nas i na usne nam navire bolni uzdah Ivana Evanđelista: »Svjetlo u tami svijetli, i tama ga ne obuze«.³

Jer, na žalost, i ovaj šesti put božićna zora diže se nad sve širim ratnim poljima, nad grobljima u kojima su sve brojniji posmrtni ostaci žrtava, nad opustošenim zemljama, gdje prorijeđeni rasklimani zvonici u svojoj tihoj žalosti označavaju ruševine nekad razvijenih i naprednih gradova, i gdje pala ili oteta zvona ne bude više stanovnike svojim radosnom božićnom pjesmom. Nijemi su i svjedoci koji optužuju za tu ljagu u povijesti čovječanstva koje hotimično zatvara oči pred jasnoćom Onoga koji je sjaj i svjetlost Očeva, koje se, udaljivši se hotimično od Krista, srozalo i palo u propast te sišlo s prijestolja svoga dostojanstva. Ugasila se i mala svjetiljka u mnogim veličanstvenim hramovima, u mnogim skromnim kapelama, gdje je pokraj svetohraništa sudjelovala u bdjenjima božanskoga Gosta nad usnulim svijetom. Koje li pustoši! Kojeg li nesklada! Zar za čovječanstvo više nema nade?

¹ Tit 3, 4.

² 1. Antifona 1. Večernje na svetkovinu 1. siječnja.

³ Iv 1, 5.

Zora nade

Blagoslovljen bio Gospodin! Iz tužnih jecaja boli, iz samog središta bolne tjeskobe ugnjetenih pojedinaca i naroda, diže se zora nade. U sve većem broju plemenitih duhova rađa se misao, sve jasnija i čvršća volja: taj svjetski rat, tu sveopću pometnju pretvoriti u polazište od kojeg će započeti novo razdoblje duboke obnove, potpunog preuređenja svijeta. U tom smislu se - dok se vojske i dalje mrcvare u ubilačkim borbama, sa sve okrutnijim ratnim sredstvima - sastaju se državnici, odgovorni predstavnici naroda, na razgovore, na konferencije, s namjerom da odrede temeljna prava i dužnosti na kojima bi se trebala ponovno izgraditi zajednica država, da zacrtaju put prema boljoj, sigurnijoj, dostojnijoj budućnosti čovječanstva.

Čudne li proturječnosti, u isto doba dok traje rat, surovost kojeg smjera k uništenju, primjećuje se snažan napredak težnji i odluka s obzirom na dogovore o čvrstom i trajnom miru! Bez sumnje, može se raspravljati o vrijednosti, primjenljivosti, uspješnosti ovog ili onog prijedloga. Istina, sud o njima može ostati neizvjestan, ali je uvijek istina da je pokret u toku.

Problem demokracije

Povrh toga - a to je možda najvažnija točka - pod zlokobnim bljeskom rata koji ih je zahvatio, u vrelom žaru peći u kojoj su zarobljeni, kao da su se narodi probudili iz duge obamrlosti. Oni su prema državi, prema vladarima zauzeli nov, upitan, kritički, nepovjerljiv stav. Poučeni gorkim iskustvom žešće se opiru monopolima diktatorske moći, nekontroliranoj i nedirljivoj, i zahtijevaju sistem vlasti koji bi bio više spojiv s dostojanstvom i slobodom građana.

Ta nemirna mnoštva, zahvaćena ratom sve do najdubljih slojeva, uvjereni su - možda najprije nejasno i zbrkano ali u svakom slučaju neobuzdano - da je bilo moguće nadzirati i ispravljati djelatnost javnih vlasti, svijet ne bi bio zahvaćen vrtlogom katastrofalnog rata i da se ubuduće izbjegne slična katastrofa, treba u samom narodu stvoriti uspješna jamstva.

Zar se možda u takvom duševnom raspoloženju treba čuditi ako težnja za demokracijom zahvaća narode i naširoko dobiva glas i pristanak onih koji žele uspješnije surađivati na sudbini pojedinaca i društva?

Treba se sjetiti da, prema nauku Crkve, »nije zabranjeno davati prednost umjerenim vladama narodnog oblika, uzevši u obzir katolički nauk o porijeklu i izvršavanju javne vlasti«, i da »Crkva ne odbacuje nijedan od oblika vlasti ako su po sebi sposobni promicati

dobro građana».⁴

Ako dakle na svetkovinu, koja istovremeno podsjeća na dobrostivost utjelovljene Riječi i na dostojanstvo čovjeka (dostojanstvo shvaćeno ne samo pod osobnim vidom nego i pod vidom društvenog života), usmjeravamo svoju pažnju na pitanje demokracije, da istražimo prema kojim je normama treba urediti, da bi se mogla nazvati pravom i zdravom demokracijom, koja bi bila u skladu s prilikama sadašnjeg trenutka, to jasno pokazuje da briga i skrb Crkve nije toliko usmjerena na njezino ustrojstvo i izvanjsku organizaciju - koje ovise o težnjama svojstvenim pojedinom narodu - koliko na čovjeka kao čovjeka, koji nipošto nije objekt i pasivan element društvenog života, nego jest i mora biti i ostati njegov subjekt, temelj i svrha.

Pretpostavljajući da demokracija u širem smislu te riječi može imati razne oblike i da se može ostvariti i u monarhijama i u republikama, našem se istraživanju nameću dva pitanja: 1. Koja obilježja imaju ljudi koji žive u demokraciji i pod demokratskim režimom? 2. Koja obilježja moraju imati oni koji u demokraciji vrše javnu vlast?

I. OBILJEŽJA GRAĐANA U DEMOKRATSKOM REŽIMU

Iznijeti vlastito mišljenje o dužnostima i žrtvama koje mu se nameću; da ne bude prisiljen pokoravati se a da ne bude saslušan: to su dva prava građanina koja u demokraciji, kao što kaže i njezino ime, dolaze do svog izražaja. Po čvrstoći, skladu i dobrim plodovima te *veze* između građana i državne vlasti može se prepoznati da li je neka demokracija doista zdrava i umjerena te kakva joj je snaga života i razvoja. Zatim, prema količini i naravi žrtava što se traže od svih građana - u naše vrijeme kad je djelatnost države tako široka i odlučna - mnogima se čini da je demokratski oblik vlasti naravni zahtjev što ga nameće sam razum. No kad se traži »više demokracije i bolje demokracije«, taj zahtjev ima samo to značenje da se građaninu omogući da ima vlastito osobno mišljenje te da ga iznese i ostvari u skladu s općim dobrom.

Narod i »masa«

Odatle dolazi prvi nužni zaključak sa svojom praktičnom primjenom. Država ne sadrži u sebi i ne ujedinjuje mehanički na nekom teritoriju gomilu jedinki. Ona jest i stvarno mora biti

⁴ LAV PAPA XIII., Enciklika *Libertas*, dne. 20. lipnja 1888., pri koncu.

skladna jedinica i organizator pravog naroda.

Narod i bezlično mnoštvo ili, kako se obično kaže, »masa«, dva su različita pojma. Narod živi i pokreće se vlastitim životom, a masa je po sebi nepokretna, i može se pokrenuti samo izvana. Narod živi od punine života ljudi koji ga sačinjavaju od kojih je svatko - na svom mjestu i na svoj način - osoba svjesna vlastite odgovornosti i vlastitih uvjerenja. Naprotiv, masa očekuje poticaj izvana, kao laka igračka u rukama onoga koji izrabljuje njezine nagone ili dojmove, katkad spremna slijediti danas ovu sutra onu zastavu. Iz obilja života pravog naroda prelijeva se obilan, bogat život na državu i na sve njezine organe usađujući u njih uvijek novom snagom svijest o vlastitoj odgovornosti, pravi osjećaj općeg dobra. Istina, država se može okoristiti stihijskom snagom mase vješto rukovođene i iskorištene: u ambicioznim rukama pojedinaca ili nekolicine koju su umjetno spojile egoistične težnje, i sama država može, uz podršku mase, koja je svedena na običan stroj, nametnuti svoje mišljenje većem dijelu pravog naroda: time zajednički interes ostaje kroz duže vrijeme oštećen, a ranu je često teško izliječiti. Iz toga je jasan drugi zaključak: masa - kako smo je mi ovdje definirali - glavni je neprijatelj prave demokracije i njezina ideala slobode i jednakosti.

U narodu dostojnom toga imena građanin je svjestan svoječnosti, svojih dužnosti i svojih prava, vlastite slobode spojene s poštovanjem slobode i dostojanstva drugih. U narodu dostojnom toga imena sve nejednakosti koje ne dolaze iz samovolje nego iz same naravi stvari, nejednakosti kulture, imovine, društvenog položaja - bez predrasude, ispravno shvaćene, o pravednosti i uzajamnoj ljubavi - nisu nipošto zapreka životu i prevagi pravog duha zajedništva i bratstva. One naime nipošto ne oštećuju građansku jednakost, nego joj daju zakonsko značenje, tj. da pred državom svatko ima pravo živjeti časno svoj osobni život, na mjestu i u uvjetima što su mu ih namijenili naum i odredba Providnosti.

Nasuprot toj slici demokratskog ideala slobode i jednakosti u narodu što ga vode časne brižne ruke, kakav prizor tu pruža demokratska država prepuštena samovolji mase! Sloboda kao moralna dužnost osobe pretvara se u tiransku težnju dati oduška ljudskim porivima i težnjama na štetu drugih. Jednakost se pretvara u mehaničko izravnavanje, u jednoličnu jednoobraznost: osjećaj prave časti, osobna aktivnost, poštovanje tradicije, dostojanstvo, jednom riječju, sve što životu daje njegovu vrijednost malo-pomalo propada i nestaje. I samo ostaju, s jedne strane, žrtve obmanute lijepim čarima prividne demokracije, pobrkanim s pravim duhom demokracije, sa slobodom i jednakošću, a s druge strane, više ili manje brojni špekulanti koji su pomoću sile novca ili organizacije znali sebi osigurati povlašteni položaj i vlast nad drugima.

II. OBILJEŽJA LJUDI KOJI U DEMOKRACIJI DRŽE JAVNU VLAST

Demokratska država, bila ona monarhijska ili republikanska, kao i svaki drugi oblik vladavine, mora imati vlast naređivati pravim i snažnim autoritetom. I sam apsolutni red bića i svrha, što pokazuje čovjeka kao nezavisnu osobu, tj. kao subjekta dužnosti i nepovredivih prava, kao korijen i cilj svega društvenoga života, obuhvaća i državu kao nužno društvo s autoritetom bez kojeg ne bi moglo postojati i živjeti. Jer kad bi ljudi, služeći se osobnom slobodom, zanjekali svaku ovisnost o višem autoritetu koji bi imao pravo prisile, oni bi time potkopali temelj svoga vlastitoga dostojanstva i slobode, tj. apsolutni red bića i svrha.

Budući da su osoba, država i javna vlast sa svojim odnosnim pravima ustanovljene na istoj osnovi, tako su tijesno povezane da zajedno ili stoje ili padaju.

A budući da u svjetlu zdrava razuma a naročito kršćanske vjere taj apsolutni red može imati izvor samo u osobnom Bogu, našem Stvoritelju, dostojanstvo čovjeka je dostojanstvo Božje slike, dostojanstvo države je dostojanstvo moralne zajednice koju je Bog htio, a dostojanstvo političkog autoriteta dostojanstvo je njegova udjela u Božjem autoritetu.

Svaki oblik države mora voditi brigu o toj tijesnoj i neraskidivoj vezi, a ponajviše demokracija. Zato, ako je onaj tko ima javnu vlast ne vidi ili je više ili manje zanemaruje, on slabi temelj svoga vlastitog autoriteta. Isto tako ako ne bude dovoljno vodio brigu o tom odnosu i ne bude u svom položaju vidio zadaću da ostvari red što ga je Bog htio, nastat će opasnost da u bitnim zahtjevima političkog i društvenog morala prevagne egoizam vlasti ili interes, i da često prazni privid puke demokratske forme posluži kao maska onome što upravo nije demokratsko.

Samo jasno shvaćeni ciljevi što ih je Bog naznačio svakom ljudskom društvu, uz dubok osjećaj uzvišenih dužnosti društvene djelatnosti, može osposobiti one kojima je povjerenja vlast, da ispune svoje obveze i zakonodavnog i pravnog odnosno izvršnog reda, s osobitom sviješću o vlastitoj odgovornosti, objektivno, nepristrano, pošteno, plemenito i nepodmitljivo, bez čega bi demokratska vlada teško uspjela steći poštovanje, povjerenje i podršku većine naroda.

Duboki osjećaj za zdrava načela političkog i društvenog poretka, u skladu s normama prava i pravednosti, naročito je važan u onih koji, u bilo kojem obliku demokratskog režima, imaju kao predstavnici potpuno ili djelomično zakonodavnu vlast. A budući da se srž pravilno uspostavljene demokracije sastoji u onom narodnom predstavništvu iz kojega se šire

političke ideje na sva područja javnog života - i na dobro i na zlo - pitanje moralne visine, praktične prikladnosti, intelektualne sposobnosti predstavnika u skupštini, za svaki narod u demokratskom režimu je pitanje života i smrti, prosperiteta ili propasti, zdravlja ili trajne slabosti.

Da izvrši neki plodni čin, da spoji poštovanje i povjerenje, svako zakonodavno tijelo - kao što nedvojbeno dokazuje iskustvo - mora u svom gremiju imati poizbor ljude, duhovno izvrsne i čvrsta karaktera, koji se moraju smatrati predstavnicima cijeloga naroda a ne nekim opunomoćenicima kakve skupine, interesima koje se nažalost često žrtvuju prave potrebe i istinski zahtjevi općeg dobra. Elitu ljudi, koja nije ograničena samo na neko zanimanje ili položaj, nego koja neka bude odraz raznolikog života cijelog naroda. Elitu ljudi čvrsta kršćanskog uvjerenja, ispravnog i sigurnog suda, praktičnog i pravičnog osjećaja, dosljednih sebi u svim prilikama; ljude jasna i zdrava nauka, čvrstih i dosljednih odluka, ljude koji su nadasve sposobni, snagom autoriteta koji izlazi iz njihove čiste savjesti i koji se polako širi oko njih, biti vođe i poglavari napose onda kad neodgodive potrebe previše razdražuju osjetljivost naroda i lako ga zavedu da se zaboravi; ljude koji se, u prijelaznim razdobljima, obično mučenim i razdiranim strastima, suprotnim mišljenjima i oprečnim programima, osjećaju dvostruko dužnima da omoguće kako bi u žilama naroda i države, koji izgaraju od tisuću čežnji, tekao duhovni lijek jasnih pogleda, pažljive dobrote, pravednosti prema svima i želja za jedinstvom i narodnom slogom u duhu iskrena bratstva.

Narodi kojima je duhovni i moralni karakter dovoljno zdrav i plodan, koji žive u tim ustanovama i znaju ih doista ostvariti, pronalaze u samim sebi, a mogu i svijetu dati glasnike i sredstva demokracije. A gdje nema takvih ljudi, njihovo mjesto zauzmu drugi koji političku aktivnost pretvaraju u poprište svoje ambicije, u trku za zaradom za sebe, za svoju kastu ili klasu, a u borbi za pojedinačne interese gubi se s vida i dovodi u opasnost istinsko opće dobro.

Državni apsolutizam

Zdrava demokracija, utemeljena na nepromjenljivim načelima naravnog zakona i objavljene istine, odlučno se protivi onoj izopačenosti koja državnom zakonodavstvu daje neograničenu vlast i koja demokratski režim, usprkos prividnom ali praznom izvanjskom izgledu, pretvara u pravi pravcati apsolutistički sistem. Državni apsolutizam (nemojmo ga zamijeniti s apsolutnom monarhijom o kojoj ovdje nije riječ) sastoji se bitno u krivom načelu da je autoritet države neograničen i da pred njim - pa i onda kad daje slobodan put njegovim

despotским ciljevima, prelazeći granice dobra i zla - nije dopušten nikakav priziv na viši i moralno obvezatan zakon.

Čovjek koji ima ispravnu sliku o državi, autoritetu i vlasti koju vrši kao čuvar društvenog reda, nikad neće pomišljati da povrijedi uzvišenost pozitivnog zakona na području njegove naravne nadležnosti. No to veličanstvo pozitivnog ljudskog prava tek je onda neosporno ako je u skladu - ili ako se bar ne protivi - s apsolutnim redom što ga je Stvoritelj ustanovio a evanđeoska objava nanovo osvijetlila. Ono može postojati samo ako postoji temelj na koji se oslanja ljudska osoba, kao i država i javna vlast. To je temeljni kriterij svakog zdravog oblika, pa i demokracije, kriterij kojim treba prosuđivati moralnu vrijednost svakoga pojedinačnog zakona.

III. NARAV I UVJETI DJELOTVORNE ORGANIZACIJE MIRA JEDINSTVO LJUDSKOG RODA I DRUŠTVO NARODA

Htjeli smo, ljubljani sinovi i kćeri, iskoristiti priliku božićnog blagdana da pokažemo na kojim putovima jedna demokracija koja odgovara ljudskom dostojanstvu može postići blagotvorne rezultate u skladu s naravnim zakonom i s Božjim naumom koji se očitovao u objavi. Mi odista duboko osjećamo silnu važnost toga pitanja za miroljubiv napredak ljudske obitelji. No u isto vrijeme svjesni smo visokih zahtjeva što ih taj oblik vlasti stavlja na čudorednu zrelost pojedinih građana; čudorednu zrelost kojoj se uzalud može nadati da se potpuno i sigurno postigne, ako svjetlo betlehemske špilje ne osvijetli mračnu stazu kojom su se uputili narodi od burne sadašnjice prema budućnosti, za koju se nadaju da će biti vedrija.

No do kojeg će stupnja predstavnici i pioniri demokracije biti u svojim odlukama prožeti uvjerenjem da apsolutni red bića i svrha, na koji smo više puta podsjetili, uključuje i jedinstvo ljudskog roda i obitelji naroda, kao moralni zahtjev i kao krunu društvenog razvoja. O priznanju toga načela ovisi budućnost mira. Nikakva svjetska reforma, nikakvo jamstvo mira ne može ga zanemariti, a da samu sebe ne oslabi i ne zaniječe. Naprotiv, kad bi se taj isti moralni zahtjev ostvario u jednom društvu naroda koje bi znalo izbjeći nedostatke strukture i nedorečenosti prijašnjih rješenja, tada bi uzvišenost toga reda upravljala i vladala i nad odlukama tog društva i nad primjenom njegovih zakonskih mjera.

Iz istog razloga razumljivo je da bi autoritet takva društva nad državama članicama morao biti istinit i snažan, no tako da svaka od njih sačuva jednako pravo na relativni suverenitet. Tek će tako duh zdrave demokracije moći prodrijeti i u široko i osjetljivo područje izvanjske

politike.

Protiv agresivnog rata kao rješenja međunarodnih razmimoilaženja

Uostalom, jedna dužnost obvezuje sve, dužnost koja ne trpi nikakva kašnjenja, nikakva odlaganja, nikakva oklijevanja, nikakva uzmicanja, tj. poduzeti sve moguće da se jedanput zauvijek zabrani i odstrani agresivni rat kao zakonito sredstvo rješenja međunarodnih razmimoilaženja i kao sredstvo nacionalnih težnji. U prošlosti su bili mnogi pokušaji s tom svrhom. Svi su propali! I uvijek će svi propasti, dokle god zdraviji dio ljudskog roda ne bude imao čvrstu, svetački upornu volju, kao obvezu savjesti, da ispuni zadaću što su je prošla vremena započela nedovoljno ozbiljno i neodlučno.

Ako je ikada koje pokoljenje moralo čuti krik u dubini savjesti: »Rat ratu!«, to je sigurno sadašnje pokoljenje. Prošavši ovako kako jest kroz more krvi i suza, što ga prijašnja vremena možda nisu nikada upoznala, ono je tako snažno doživjelo neizrecive grozote da mu uspomena na te strahote mora ostati urezana u pamćenje u dnu duše, kao slika pakla, pa svatko tko u svom srcu gaji osjećaje humanosti ne može imati žarču želju negoli da mu se zauvijek zatvore vrata.

Ustanovljenje općeg organa za održanje mira

Na temelju do sada poznatih odluka međunarodnih komisija dade se zaključiti da bi bitna točka svakoga budućeg svjetskog uređenja bila ustanova jednog organa (tijela) za održanje mira, tijela kojemu bi uz zajednički pristanak bio dan vrhovni autoritet i kojemu bi zadatak bio i taj da uguši svaku klicu opasnosti od pojedinačne ili kolektivne agresije. Taj razvitak nitko ne bi mogao radosnije pozdraviti od onoga koji je davno branio načelo da je teorija o ratu kao prikladnom i razmjernom sredstvu za rješavanje međunarodnih sukoba već zastarjela. Nitko ne bi mogao žarče poželjeti toj sveopćoj suradnji da ostvari do sada nepoznatom ozbiljnošću nakana i sretan uspjeh od onoga koji se zdušno založio da privede kršćansku i religioznu svijest do toga da odbaci moderni rat s njegovim strahovitim ratnim sredstvima.

Užasna ratna sredstva! Bez sumnje, napredak ljudskih pronalazaka koji bi morao biti potvrda *većeg* blagostanja za cijelo čovječanstvo, okrenut je, naprotiv, da uništi ono što su vijekom izgrađivali. No samim tim se sve više primjećivala nemoralnost agresivnog rata. I ako se sada priznanju te nemoralnosti bude dodala prijetnja pravnog interventa naroda i kazne za agresora od zajednice država, tako da se rat uvijek drži pod zabranom, da se uvijek nadzire

preventivnom akcijom, tada će čovječanstvo, iziživši iz tamne noći u koju je kroz dugo vrijeme bilo uronjeno, moći pozdraviti zoru novog i ljepšeg razdoblja svoje povijesti.

Njegov bi statut uvijek isključivao svaku nepravednu naredbu

No uz jedan uvjet: da organizacija mira, kojoj bi uzajamna jamstva i u kojoj bi potrebne ekonomske sankcije, čak i oružani intervent, morali dati jakost i čvrstinu, ne prizna konačno nikakvu nepravdu, da ne povrijedi nikakvo pravo na štetu bilo kojeg naroda (bilo da pripada grupi pobjednika ili pobijeđenih odnosno neutralnih), da ne ovjekovječi nikakav namet ili teret osim samo privremeno kao reparaciju ratnih šteta.

Da neki narodi, čijim se vladama - ili možda djelomično i njima samima - pripisuje odgovornost za rat, moraju podnijeti kroz neko vrijeme stroge mjere sigurnosti, dok se malo pomalo ne uspostave nasilno prekinute veze uzajamnog povjerenja, vrlo je mučno, ali je teško izbjegljivo. Ipak, i ti narodi morat će imati čvrsto utemeljenu nadu - prema tome kako bude lojalna i stvarna njihova suradnja na naporima da se uspostavi buduća obnova - da će se ujedno s drugim državama i s istim poštovanjem i s istim pravima moći pridružiti velikoj zajednici naroda. Ne priznati im tu nadu bilo bi protiv oprezne mudrosti, značilo bi prihvatiti veliku odgovornost za onemogućavanje općeg oslobođenja od svih katastrofalnih materijalnih, moralnih i političkih posljedica strašne kataklizme koja je do dna potresla ljudsku obitelj, ali koja im je, istovremeno usmjerila put prema novim ciljevima.

Ozbiljne pouke boli

Ne želimo se odreći nada da će narodi koji su svi prošli kroz školu boli znati iz njih zapamtiti gorku pouku. I u toj nadi hrabre nas riječi onih ljudi koji su većinom iskusili ratna trpljenja i plemenito digli glas da izraze, zajedno s afirmacijom vlastitih zahtjeva sigurnosti protiv svake buduće agresije, svoje poštovanje prema životnim pravilima drugih naroda i svoju odgovornost za protupravnom kršenju ovih prava. Bilo bi uzalud očekivati da taj mudri sud, što ga diktira povijesno iskustvo i visoki osjećaj za politiku - dok su duhovi još usijani - bude općenito prihvaćen od javnog mišljenja ili bar od većine. Mržnja, nesposobnost uzajamnog razumijevanja, podigli su među narodima koji su se borili jedni protiv drugih, previše gustu maglu da bi se moglo nadati da je već došao čas kad će mlaz svjetla prodrijeti i osvijetliti tragičnu sliku s obje strane mračnog bedema. No jedno znamo: doći će čas, možda i prije nego što mislimo, kad će i jedni i drugi priznati da, uzevši sve u obzir, postoji samo jedan izlaz iz mreže u koju su mržnja i borba ulovile svijet, tj. povratak k odavno

zaboravljenoj solidarnosti, solidarnosti ne ograničenoj na ove ili one narode, nego k sveopćoj, utemeljenoj na tijesnoj povezanosti njihovih sudbina i na pravima koja im jednako pripadaju.

Kažnjavanje zločina

Sigurno, nitko ne misli razoružati pravdu prema onima koji su iskoristili rat da izvrše prave i prema općem pravu dokazane zločine, kojima su izmišljene vojne potreba mogle dati jedino izliku, ali nikad opravdanje. No ako bi ona htjela suditi i kazniti ne pojedince nego kolektivno cijele zajednice, tko u tom postupku ne bi mogao opaziti povredu normi koje vladaju u svakom ljudskom sudu?

IV. CRKVA ZAŠTITNICA PRAVOG LJUDSKOG DOSTOJANSTVA I SLOBODE

U doba kad se narodi nalaze pred dužnostima koje možda nikad nisu sreli u nekom drugom razdoblju svoje povijesti, oni osjećaju da u njihovim uznemirenim srcima vri nestrpljiva i kao urođena želja da uzmu u ruke uzde vlastite sudbine većom samostalnošću negoli u prošlosti, nadajući se da će se tako lakše uspjeti obraniti od povremenih povreda duha nasilja koje, kao bujica užarene lave, ništa ne štedi što im je drago i sveto.

Hvala Bogu, možemo povjerovati da su prošla vremena kad se priziv na ćudoredna i evanđeoska načela za život država i naroda prezrivo odbacivao kao nešto nestvarno. Događaji ovih ratnih godina pobrinuli su se da pobiju, i gorče nego što se ikad moglo zamisliti, širitelje sličnih doktrina. Prezir prema onomu što se nazivalo nedostatkom realizma preokrenuo se u strašnu stvarnost: u brutalnost, nepravdu, razaranje, uništenje.

Ako budućnost pripada demokraciji, bitan dio njezina ostvarenja morat će biti briga Kristove vjere i Crkve, vjesnice Otkupiteljeve riječi i nastavljačice njegova poslanja spasenja. Ona odista naučava i brani istinu, dijeli nadnaravnu snagu milosti, da ostvari red bića i svrha što ga je postavio Bog, posljednji temelj i mjerilo svake demokracije.

Samim svojim postojanjem Crkva se izdiže pred svijetom kao svjetionik koji neprestano podsjeća na taj božanski red. Njezina povijest jasno odražava njezinu providnosnu zadaću. Borbe koje je, prisiljena zbog zloupotrebe sile, morala voditi da obrani slobodu koju je primila od Boga, bile su u isto vrijeme i borbe za pravu slobodu čovjeka. Crkva ima zadaću da navijesti svijetu, željnom boljih i savršenijih oblika demokracije, zadaću uzvišeniju i potrebniju od bilo koje: dostojanstvo čovjeka, poziv na božansko sinovstvo. To je snažan

vapaj koji iz betlehemske kolijevke odzvanja u ušima ljudi sve do na kraj zemlje, u vrijeme kada se to dostojanstvo najžalosnije srozalo.

Otajstvo Svetog Božića proglašava to nepovredivo ljudsko dostojanstvo snagom i neospornim autoritetom koji beskrajno nadilazi onaj autoritet koji bi mogli postići svi mogući proglasi o ljudskim pravima. Božić, veliki blagdan Sina Božjega koji se pojavio u tijelu, blagdan kad se nebo saginje i prema zemlji neizrecivom milošću i blagonaklonošću, dan je također kad i kršćanstvo i čovječanstvo pred jaslicama u razmatranju *o dobrostivosti i čovjekoljublju Boga, Spasitelja našega*, postaju svjesniji tijesnog jedinstva što ga je Bog uspostavio među njima. Kolijevka Spasitelja svijeta, obnoviteljskog dostojanstva u svojoj punini, mjesto je obilježeno savezom među svim ljudima dobre volje. Tu će siromašnom svijetu, rastrganom neslogom, podijeljenom sebičnošću, zatrovanom mržnjom, biti dano svjetlo, tu će ponovno biti uspostavljena ljubav, tu će započeti putovanje, u srdačnoj slozi, prema zajedničkom cilju da konačno u Kristovu miru pronađe zdravlje svih svojih rana.

V. KRIŽARSKI POHOD LJUBAVI

Ne želimo završiti našu božićnu poruku a da ne upravimo dirljivu riječ zahvalnosti svima onima - državama, vladama, biskupima, narodima - koji su nam u ovim vremenima neiskazanih nevolja pružili djelotvornu pomoć time što su čuli vapaj boli koji dolazi k nama s mnogih strana svijeta, i da pružimo svoju na pomoć spremnu ruku tolikim sinovima i kćerima, što su ih ratna zbivanja dovela do krajnjeg siromaštva i bijede.

A na prvom mjestu ispravno je da se sjetimo obilne pomoći što su je, usprkos izvanrednim teškoćama u prijevozu, dale Sjedinjene Države Amerike i, to se napose odnosi na Italiju, njegova Uzvišenost osobni predstavnik gospodina Predsjednika tih istih Država pri Svetoj Stolici.

Jednaku hvalu i priznanje zahvalno izražavamo plemenitosti Šefu države, vladi i narodu Španjolske, vladama Irske, Argentine, Australije, Bolivije, Brazila, Kanade, Čilea, Italije, Litve, Perua, Poljske, Rumunjske, Slovačke, Švicarske, Mađarske, Uruguaya, koje su se također takmičile u plemenitoj svijesti bratstva i ljubavi, a jeka toga ne odzvanja uzalud u svijetu.

Dok se ljudi dobre volje trude da postave duhovni most jedinstva između naroda, ta čista i nesebična dobrotvorna akcija dobiva značenje i vrijednost od izuzetne važnosti.

Kad - kao što svi želimo - neskladi mržnje i nesloge, koji ovaj čas vladaju, budu samo žalosna uspomena, još će obilnije sazrijevati plodovi te pobjede djelatne i velikodušne ljubavi nad otrovom sebičnosti i neprijateljstva.

Svima onima koji su sudjelovali u toj križarskoj vojni ljubavi neka bude poticaj i zahvalnost naš Apostolski blagoslov i misao na blagdan ljubavi. Iz bezbrojnih tjeskobnih srdaca, ali koja u svojoj tjeskobi nisu nezahvalna, uzlazi k Nebu za njih zahvalna molitva: *Udostoj se, Gospodine, svima koji nam dobro čine, radi imena svoga, udijeliti život vječni!*